

Een nieuwe Geschiedenis van Overijssel

dr. Paul Brusse

Utrecht Universiteit juni 2015

p.brusse@uu.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Snelle ontwikkelingen binnen de geschiedschrijving en het archiefwezen	4
Meerwaarde van de nieuwe <i>Geschiedenis van Overijssel</i> . De historische context voor cultureel erfgoed.	7
Tijdvakken in de nieuwe <i>Geschiedenis van Overijssel</i>	11
Thema's en invalshoeken	13
Opzet van de nieuwe <i>Geschiedenis van Overijssel</i>	16
Inwoners van Overijssel in heden en verleden: toegankelijkheid en wetenschappelijke kwaliteit	21
Planning en organisatie	22
Betrokkenheid van het publiek en publiciteit	24

Inleiding

Al geruime tijd is in Overijssel behoefte aan een nieuw integraal overzicht van de geschiedenis van de provincie. In januari 1999 werd het rapport *Naar een nieuwe Geschiedenis van Overijssel* gepresenteerd. In dit rapport, geschreven door dr. Cor Trompetter, destijds werkzaam bij de Universiteit Utrecht, werd reeds gesteld dat de *Geschiedenis van Overijssel*, die in 1970 is verschenen, sterk verouderd is en dat het hoog tijd werd voor een nieuw wetenschappelijk verantwoord overzichtswerk.¹ In 2004 werd het plan ondergebracht bij het *Platform Erfgoed Bereikbaar*, dat de activiteiten op cultuurhistorisch terrein in de provincie coördineerde, maar tot het schrijven van een nieuwe provinciegeschiedenis kwam het niet. Dat bleef echter een gekoesterde wens, zoals onder meer blijkt uit het jaarverslag van 2007 van de Vereniging tot beoefening van Overijsselsche Regt en Geschiedenis (VORG).

In 2011 schreef dr. Paul Brusse, eveneens werkzaam bij de Universiteit Utrecht, in opdracht van het Historisch Centrum Overijssel (HCO) een nieuw plan: *Geschiedenis van Overijssel. Een projectvoorstel*. Naar aanleiding van dit voorstel zocht het bestuur van de *Stichting Familiearchief en Collectie Gelderman* contact met de Universiteit Utrecht (UU) om te bekijken of het idee van de stichting voor een onderzoek naar de ambtenarij en bestuur in Overijssel tussen 1578-1795 gecombineerd kon worden met de vervaardiging van de nieuwe provinciegeschiedenis. Hoewel de plannen niet tot concreet resultaat hebben geleid, zijn het HCO, de stichting en de UU met elkaar in gesprek gebleven. Begin 2015 nam de stichting het initiatief voor een bijeenkomst over deze plannen met verschillende Overijsselse instellingen en organisaties. Die reageerden positief, want ook bij hen, niet de laatste plaats bij de VORG, was het idee nog steeds springlevend. Op 18 maart kwamen vertegenwoordigers van het HCO/IJsselacademie, de VORG, de Vereniging Oudheidkamer Twente, het Gemeentearchief van Kampen, de UU en de genoemde stichting bijeen. Besloten is toen dat de UU het voorstel uit 2011 zou uitwerken. Op 22 april 2015 is dat besproken en thans ligt het definitieve voorstel voor u.²

---

¹ C. Trompetter, *Naar een Nieuwe Geschiedenis van Overijssel. Haalbaarheidsonderzoek in opdracht van het Historisch Beraad Overijssel*, 1999; B.H. Slicher van Bath e.a. (red.) *Geschiedenis van Overijssel*, Deventer, 1970.

² Met dank aan B. Bouwens (Universiteit Utrecht, UU), M. Duijvendak (Rijksuniversiteit Groningen, RUG), E. Gelderman (Stichting Gelderman), L. Gelderman (Stichting Gelderman), S. Groenveld (Universiteit Leiden), J. Hagedoorn (Stichting Gelderman), C. Hogenstijn (VORG), E. Karel (RUG), R. Kemper Alferink (VORG), A. Mensema (Stichting Gelderman), P. Scheffer (VORG), G. Jansen, (VORG), B. de Vries (HCO en IJsselacademie), H. van de Wal (WBooks), B. Westrek (Oudheidkamer Twente), J. Dankers (UU), W. Mijnhardt (UU), M. Vink-Bos (GA Kampen). Speciale dank aan J. Mooijweer (IJsselacademie/HCO), W. Coster, C. Trompetter, J. Benders (RUG), J. Weststrate (U Leiden), Y. Kuiper (RUG), B. van Bavel (UU), T. de Moor (UU).

Snelle ontwikkelingen binnen de geschiedschrijving en het archiefwezen

Prof. dr. B.H. Slicher van Bath was er vroeg bij toen hij samen met andere historici in 1970 de *Geschiedenis van Overijssel* publiceerde. Tot die tijd verschenen dergelijke overzichtswerken sporadisch en slechts enkele provincies waren voorzien van een modern overzichtswerk. Maar daarna ging het snel, zodat nu elke provincie wel een of meerdere keren bediend is.³ Slicher van Bath en de zijnen waren pioniers. Dat betekent dat de *Geschiedenis van Overijssel* nu gedateerd is, niet alleen wat betreft inhoud, maar ook wat betreft methode, opzet en vorm. Het boek biedt geen basis meer voor verder onderzoek, noch geeft het een goed beeld van de geschiedenis van Overijssel. Het biedt geen samenhangend verhaal, heeft geen duidelijke conclusies en visies en kent veel omissies. De geschiedschrijving over Overijssel valt tegenwoordig uit de toon.⁴

De historische wetenschap (en de archeologie) heeft sinds 1970 grote vooruitgang geboekt. De kennis over het verleden is enorm toegenomen, het aantal publicaties is met een duizelingwekkend tempo gegroeid. Dat is niet alleen aan de historici te danken, maar dat komt ook omdat het archiefwezen een grote sprong voorwaarts heeft gemaakt: archieven worden steeds beter ontsloten. Er zijn nieuwe archieven beschikbaar gekomen en de digitalisering heeft de mogelijkheden voor met name het kwantitatieve onderzoek aanzienlijk vergroot. Archiefmateriaal dat vroeger moeilijk te hanteren was, zoals bijvoorbeeld de boedelbeschrijvingen, is nu een inspirerende bron van kennis, waarmee het beeld van het verleden veel scherper gesteld kan worden. De regionale geschiedschrijving, die niet alleen het terrein is van professionele historici, maar ook van talloze niet-beroepsmatige geschiedkundigen, heeft de laatste veertig jaar waarschijnlijk een grotere productie gekend dan andere historische specialismen. Tel daarbij de productie van onderzoekers uit aanverwante vakgebieden, dan is de lijst van geschiedkundige, historisch geografische, landschapshistorische en archeologische publicaties over de provincie Overijssel schier eindeloos. Deze lijst betreft niet alleen boeken, maar ook artikelen in de vele regionale tijdschriften. Dat is verheugend, maar daarmee is het beeld van het verleden totaal versnipperd geraakt. De woorden 'Moge dit boek stimuleren tot verder onderzoek' waarmee de redactie van de *Geschiedenis van Overijssel* het 'woord vooraf' in 1970 laat eindigen, zijn ter harte genomen.

---

³ Paul Brusse, 'De provinciegeschiedenis: het hoogst haalbare in de regionale historische wetenschap in Nederland', in: *Historisch Jaarboek Groningen 2009*, 122-127. De meest recente provinciale overzichtswerken zijn de vierdelige *Geschiedenis van Zeeland* (2014) en de drie delen *Limburg. Een geschiedenis* (2015).

⁴ In 1990 verscheen overigens onder de redactie van Klaas Jansma, Lykele Jansma en Meindert Schroor: *Tweeduizend jaar geschiedenis van Overijssel*, Leeuwarden, 1990. Dit boek was vanwege het gebruik van gedateerde en voor een groot deel algemene literatuur reeds bij verschijning verouderd en is bovendien nogal onevenwichtig en niet wetenschappelijk. Veel thema's en onderwerpen worden stiefmoederlijk of geheel niet behandeld. Aan de naoorlogse periode zijn slechts 10 pagina's besteed.

Er bestaat geen actueel overzicht van de tot nu toe verschenen literatuur over Overijssel in het verleden.⁵ Er kan evenwel gezegd worden dat de kwaliteit daarvan veelal hoog is. Er is met name veel lokaal en regionaal onderzoek beschikbaar. De laatste decennia zijn er mooie studies verschenen over de ontwikkeling van het landschap (Salland), over de prehistorie, over de geschiedenis van de verschillende steden, en over voor Overijssel uiterst relevante onderwerpen zoals het Hanze netwerk, de adel, de markegenootschappen en kerkelijke ontwikkelingen, met name de Moderne Devotie.

Er zijn ook lacunes in de kennis van de geschiedenis van Overijssel te ontdekken, hoewel hiervan evenmin een recent overzicht bestaat.⁶ In de *Overijsselse Historische Bijdragen* (uitgegeven door de VORG) van 2008 werd geconstateerd, dat de geschiedenis van de laatste twee eeuwen door de redactie verwaarloosd was. Aan de andere kant kan gezegd worden dat geen periode zo goed gedocumenteerd is als dat tijdvak. Met name ten aanzien van de jaren na 1900 is er veel relatief goed toegankelijke informatie (rapporten, verslagen, enquêtes, statistisch materiaal, analyses op allerlei terreinen) beschikbaar. Er zijn ook leemtes in de kennis over de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de sociaaleconomische en bestuurlijke geschiedenis. Maar deze ontbrekende kennis staat een goed overzicht niet in de weg, zo werd al in 1999 geconstateerd en sindsdien is er veel gepubliceerd. Leemtes zijn er altijd en het is een van de doelstellingen van de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* om te laten zien wat de stand van zaken is, om zo nieuw onderzoek te stimuleren en te sturen.

De auteurs die voor deze provinciegeschiedenis worden aangetrokken, zullen zich vooral baseren op gepubliceerd materiaal in de breedste betekenis van het woord. In een aantal gevallen verdient nieuw aanvullend archiefonderzoek echter aanbeveling. Zo zou een prosopografisch onderzoek naar de ambtenarij (schrijflui) in Overijssel tussen 1578 en 1795 bijvoorbeeld een verrijking betekenen van de kennis over het functioneren van het Overijsselse bestuur in die tijd. Voor dit onderzoek zouden aanvullende fondsen gevonden moeten worden, waar de UU zich voor wil inzetten. Een andere optie voor de uitvoering van aanvullend onderzoek is om daarbij de hulp in te roepen van de burger in Overijssel (zie paragraaf: Betrokkenheid van het publiek en publiciteit).

Overigens is al nieuw wetenschappelijk onderzoek gepland naar onderwerpen die voor Overijssel relevant zijn. De UU heeft fondsen aangevraagd bij het Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) voor een grootschalig onderzoek naar de bestuurlijke, politieke en culturele elite tussen 1750 en 1940, waarbij de ontwikkelingen in Overijssel een grote rol zullen spelen (prof. dr. Wijnand Mijn-

---

⁵ Wel zijn er *De bibliografie van Overijssel 1935-1950* en *De bibliografie van Overijssel 1951-1980* van J.H.C de Groot. Er zijn ook bibliografieën betreffende de regionale en lokale geschiedenis in Overijssel. In de jaren negentig bestond er een Werkgroep Bibliografie van Overijssel. Die heeft verschillende publicaties op zijn naam.

⁶ Er is een *Lijst van leemten in de kennis van de geschiedenis van Overijssel* (red. E.D. Eijken e.a., IJsselacademie, 1983)

hardt, prof. dr. Yme Kuiper, dr. Piet van Cruyningen, dr. Paul Brusse e.a.) Ook wordt in Utrecht op dit moment veel onderzoek gedaan naar het lokale plattelandsbestuur in Overijssel (prof. dr. Tine de Moor, markegenootschappen).

Waarom verschijnen er zoveel regionale historische publicaties? Allereerst is dat het gevolg van de toenemende belangstelling vanuit de regio zelf. Veel inwoners zijn geboeid geraakt door (bepaalde aspecten van) het verleden van het gebied waar ze wonen en zijn daarover gaan schrijven, met als resultaat dat aan de lopende band historische studies werden en worden geproduceerd. De interesse voor het regionale en lokale verleden komt ten dele voort uit een verlangen naar vroeger en uit de wens naar houvast in een snel veranderende wereld, zo blijkt uit onderzoek. Het aantal (leden van) historische verenigingen is groter dan ooit.⁷ Regionale geschiedschrijving voorziet in een belangrijke behoefte. Dat blijkt ook uit het feit dat recente landelijke initiatieven als de *Canon van Nederland* en *Plaatsen van Herinnering* in Overijssel op een inspirerende wijze navolging hebben gevonden.⁸ Hoe belangwekkend deze projecten ook zijn, ze geven geen afgerond en samenhangend beeld van de geschiedenis van de provincie.

Ook professionele historici hebben interesse voor regionale geschiedenis. De al genoemde Slicher van Bath was, met zijn beroemde studie *Samenleving onder Spanning* dat over de rurale ontwikkeling in Overijssel in de vroegmoderne tijd gaat, de grondlegger van de befaamde Wageningse School, oftewel de Afdeling Agrarische Geschiedenis (AAG) aan de Wageningen Universiteit, bekend om haar wetenschappelijke regionale studies.⁹ Door het besef dat de nabije omgeving en de lokale (bodemkundige, economische, sociale, culturele, religieuze, politieke) omstandigheden van invloed zijn op of misschien zelfs wel bepalend zijn voor het menselijke handelen, vond de regionale benadering veel navolging in de academische wereld. Met de aanstelling van hoogleraren provinciale en regionale geschiedenis aan de universiteiten van Groningen, Maastricht en Nijmegen is het vak geïnstitutionaliseerd.

---

⁷ Kees Ribbens, *Een eigentijds verleden. Alledaagse historische cultuur in Nederland 1945-2000*, Hilversum, 2002, 112, 113.

⁸ <http://www.canonvanoverijssel.nl/>; <http://www.regiocanons.nl/overijssel>; Wim Coster en Jan ten Hove (redactie), *Overijssel. Plaatsen van herinnering*, Amsterdam/Zwolle, 2011.

⁹ Zie A.M. van der Woude, 'Dertig jaar Afdeling Agrarische Geschiedenis' in *AAG Bijdragen* 28, 1-43, Wageningen 1986.

Meerwaarde van de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel*. De historische context voor cultureel erfgoed.

Elke tijd stelt andere vragen aan de geschiedenis, de historische wetenschap verandert en innoveert doorlopend, zodat het beeld van het verleden regelmatig aan revisie toe is. Ook de uit 1970 daterende *Geschiedenis van Overijssel* is aan herziening toe. De vraag is echter wat de meerwaarde van een nieuw provinciaal historisch overzichtswerk is.

Waarom moet er nog zo'n studie verschijnen na al die andere overzichtswerken? In de eerste plaats moet dan gezegd worden dat elke regio haar eigen geschiedschrijving verdient, omdat het verleden van ieder gebied uniek en anders is.

Een belangrijk doel van de provinciegeschiedenis is eigenlijk al naar voren gekomen: zij moet de stand van zaken van de regionale geschiedschrijving weergeven en laten zien hoe het er voorstaat met de geschiedschrijving over Overijssel. Maar anders dan de oude provinciegeschiedenis, kan de nieuwe geschiedschrijving tot een overkoepelende visie over het verleden van de provincie komen, omdat daarover nu veel meer bekend is.

Een dergelijke visie op het verleden sluit aan bij de belangstelling voor geschiedenis die in de regio aanwezig is. Hoewel veel inwoners in de eerste plaats geïnteresseerd zijn in het verleden van het dorp, de streek of de stad waar ze wonen, wordt die geschiedenis een stuk interessanter als deze in een kader geplaatst kan worden en dat laatste wordt door een provinciale studie geboden. Sterker, de geschiedenis van een streek en stad kan niet goed begrepen en beschreven worden als deze niet in een context kan worden geplaatst. De provinciale context is daarbij doorgaans bruikbaar dan een nationaal of internationaal kader, omdat de omstandigheden buiten de provincie doorgaans sterk afwijken van die in het eigen gewest. Een nieuwe provinciale studie zal de belangstelling voor de eigen geschiedenis vergroten en het historisch besef versterken. Men zal zich afvragen hoe bepaalde ontwikkelingen in de eigen woonplaats waren en hoe deze zich verhielden tot ontwikkelingen elders. Een provinciegeschiedenis kan ook een houvast voor regionale tijdschriften worden en voor historische websites en het digitale platform www.mijnstadmijndorp.nl. Bovendien doet een nieuwe synthese recht aan al die onderzoekers die de afgelopen decennia hun best hebben gedaan het geschiedbeeld van Overijssel te verfijnen.

Een provinciegeschiedenis moet echter nóg meer zijn: deze moet de plaats bepalen van de provincie in het grote geheel, dat wil zeggen Nederland, maar ook Europa. In Europees verband is met name de relatie met Duitsland van belang. De verhouding tussen de provincie met de buitenwereld is in het verleden

voortdurend aan verandering onderhevig geweest en is dat nog steeds. Het beeld van de Nederlandse geschiedenis en identiteit is tamelijk 'Hollands' of Randstedelijk. Ons land wordt vaak als Holland aangeduid, terwijl de andere provincies beslist niet vereenzelvigd kunnen worden met de provincies Noord- en Zuid-Holland.

Dat Hollandocentrische beeld wordt de laatste tijd steeds meer bijgesteld. Overijssel is een grote provincie en haar geschiedenis is zeer relevant voor een goed beeld van het nationale verleden. Een moderne provinciegeschiedenis helpt daarbij. Maar niet alleen moet naar Holland gekeken worden, ook een vergelijking met Gelderland, Drenthe en Noord-Brabant dringt zich op. Wat maakt Overijssel anders?

Tegelijk moet er eveneens aandacht voor de regio's en de regionale verscheidenheid binnen de provincie zijn. Is Overijssel eigenlijk wel één regio? Kan men niet beter spreken van drie streken? Kunnen er niet beter drie nieuwe overzichtswerken geschreven worden over respectievelijk: de Kop van Overijssel (Land van Vollenhove), Salland en Twente? Dat zou een mogelijkheid zijn, maar het is juist die regionale verscheidenheid die de geschiedenis van Overijssel zo interessant maakt. Bovendien zijn deze regio's al eeuwenlang een bestuurlijk eenheid. De vraag die wel gesteld moet worden is: is de provincie meer dan dat? En: wat bindt deze gebieden, waarin onderscheiden zij zich van elkaar? De antwoorden op deze vragen zijn ook voor beleidsmakers en bestuurders van belang, juist in een tijd waarin de provincie als bestuurlijke eenheid weer volop ter discussie staat.

Bovenstaande vragen zijn alleen te beantwoorden bij een integrale benadering, dat wil zeggen vanuit politieke, sociale, economische, culturele en religieuze invalshoeken. Het boeiende aan een dergelijk overzichtswerk is, dat het bij uitstek een kans biedt om de verschillende historische disciplines te combineren en zo alles wat er bekend is over het verleden van Overijssel te integreren om een totaalbeeld te krijgen. Binnen de geschiedwetenschap geldt een integrale aanpak nog altijd als toonaangevend. Het doel van integrale geschiedenis is samenhangen bloot te leggen die de ontwikkelingen op verschillende maatschappelijke terreinen vertoonden. Daarbij is beperking van tijd en ruimte noodzakelijk. De ruimte is vanzelfsprekend beperkt door de historische begrenzing van de provincie Overijssel. Hoewel het de bedoeling is om in de prehistorie te beginnen en in het heden te eindigen, zal de tijd worden beperkt door een chronologische indeling in periodes. Integrale geschiedschrijving heeft niet als doel om te laten zien dat 'alles met alles samenhangt'. Dat is ook niet zo interessant, want men wil graag weten welke historische processen belangrijk zijn en welke niet. Om daar achter te komen is een opzet met een duidelijk perspectief of gedeelde uitgangspunten nodig die een scherp beeld van de geschiedenis van Overijssel geeft.

Uit de cultuurnota *Kracht van Cultuur: Creatief verleden, heden en toekomst* uit 2012, waarin het beleid van de provincie (periode 2013-2016) uiteen wordt gezet, een beleid dat door de nieuwe coalitie (2015)

zal worden gecontinueerd, blijkt dat het provinciebestuur grote waarde hecht aan het culturele erfgoed in het gewest. En terecht, want cultuur is niet alleen een bindend element in de samenleving, maar is tevens een belangrijke factor voor economische bloei en groei. Hoe breder het cultuuraanbod, hoe aantrekkelijker een regio is voor creatieve mensen, niet alleen om die gebieden te bezoeken, maar ook om zich daar te vestigen. Creativiteit is zelfs dé stimulans voor de stedelijke en regionale economie, zo laat Richard Florida zien in zijn magistrale boek *Cities and the Creative Class*. G.A. Marlet c.s., die het werk van Florida goed kennen, tonen het economische en maatschappelijke belang van cultuur en cultureel erfgoed in verschillende onderzoeken in diverse regio's in Nederland aan.¹⁰

Een belangrijk deel van het cultuuraanbod in de provincie wordt gevormd door de nalatenschap van mensen uit heden en verleden oftewel het culturele erfgoed, zowel het levend of immateriële (bijvoorbeeld streekcultuur en tradities) erfgoed als het materiële (bijvoorbeeld monumentale gebouwen, musea en cultuurlandschappen). De gebouwde omgeving in de aantrekkelijke steden Deventer, Zwolle, Kampen en ook in de andere plaatsen waarvan de oorsprong voor een deel teruggaat tot de middeleeuwen, de prachtige cultuurlandschappen, zoals in zoals WaterReijk Weerribben, het Vechtdal, de Sallandse Heuvelrug en de IJsseldelta, bewerkt en bewoond sinds de prehistorie, vormen grotendeels het gewestelijke erfgoed en maken Overijssel bijzonder. Bovendien bepaalt die nalatenschap in grote mate de identiteit en eigenheid van provincie en regio. Dat geldt ook voor het levend erfgoed. Tradities tonen de verbondenheid van mensen.¹¹ Dat erfgoed, zo staat in de genoemde nota, vertelt het verhaal van Overijssel.

Inderdaad zijn de monumenten, de landschapselementen en de tradities getuigen van een rijk verleden, maar het verhaal, zo bleek al eerder, is gefragmenteerd en hangt als los zand aan elkaar. Het heeft weinig diepgang en bestaat feitelijk uit lemma's in een meerdelige niet alfabetisch geordende encyclopedie. Kortom, het verhaal van Overijssel lijkt op een kaartenbak vol met informatie maar zonder structuur.

Cultureel erfgoed krijgt veel meer betekenis en waarde voor de identiteit van de provincie als die nalatenschap in haar historische context wordt geplaatst. Dan begrijpt men beter hoe en waarom het erfgoed is ontstaan, hoe en door wie het in de loop van de eeuwen is gebruikt en hoe het is veranderd door de zich wijzigende omstandigheden. Dan ziet men beter wat het erfgoed zegt over de mensen die in Overijssel hebben geleefd en over die er nog zijn. Dan zullen de verbanden blijken tussen de historische

---

¹⁰ Richard Florida, *Cities and the Creative Class*, New York, 2003. Zie onder meer Gerard Marlet en Joost Poort, *De waarde van cultuur in cijfers. Atlas voor Gemeenten*, Utrecht, 2011. Zojuist is een nieuwe *Atlas voor Gemeenten* uitgekomen speciaal over erfgoed, waaruit het belang daarvan nog eens duidelijk blijkt.

De provinciale nota uit 2012 verwijst veelvuldig naar het werk van Marlet. Zie ook: *Overijssel werkt. Verbinden, versterken en vernieuwen*. Coalitieakkoord 2015-2019.

¹¹ www.traditiesinoverijssel.nl

ontwikkelingen enerzijds en de vele objecten die liggen opgeslagen in de archeologische depots, de historische gebouwen in de monumentale steden, de bijzondere landschapselementen in de nu veelal toeristische plattelandsgebieden en de plaatselijke tradities anderzijds. Een inkadering van het culturele nalatenschap betekent tevens een sterk impuls voor cultuureducatie en cultuurtoerisme in de provincie en leidt tot een intensievere beleving van en toenemende waardering voor het culturele erfgoed.¹² Een nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* zal dat kader kunnen bieden en zal daarom het fundament zijn voor het culturele erfgoed.

Tot slot zal de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* de blik op de toekomst van de provincie aanscherpen. Wat in het verschiet ligt is uiteraard ongewis, maar de in de boeken samen te brengen kennis over hoe de provincie zich in al haar verscheidenheid heeft ontwikkeld, kan behulpzaam zijn bij het formuleren van een goed onderbouwd toekomstbeeld. Hoewel de boeken geen beleidsstuk zullen worden, leveren zij de informatie over waar de provincie vandaan komt, die als basis kan dienen voor de visie over welke richting zij moet gaan. Niet alleen op economisch terrein, maar ook op bestuurlijk, cultureel en religieus gebied.

---

¹² Zo vormt de nieuwe *Geschiedenis van Zeeland* uit 2014 de voedingsbodem voor het project *Zeeuwse Ankers* (Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland, SCEZ). *Zeeuwse Ankers* vertelt de verhalen over landschappen, monumenten, voorwerpen en mensen uit het verleden. *Zeeuwse Ankers* nodigt uit tot ontmoeten en beleven en verbindt het verleden, heden en de toekomst van Zeeland.

Tijdvakken in de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel*

Het driedelige werk (samen meer dan 1200 bladzijden) over de geschiedenis van Groningen (uitgeven door WBooks uit Zwolle) is een recent voorbeeld van hoe een provinciegeschiedenis vorm gegeven kan worden. Ook de andere provinciegeschiedenissen van de laatste decennia bestaan uit verschillende delen. De *Geschiedenis van Zeeland*, waarvan het laatste deel in 2014 verscheen omvat zelfs vier delen (ca. 1400 pagina's, ook uitgegeven door WBooks). De nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* verdient uiteraard eveneens een vergelijkbaar aantal pagina's, zodat het verleden van de provincie goed tot zijn recht komt.

Gezien het aantal geplande woorden (zie paragraaf Opzet) kan het beste worden uitgegaan van vier handzame boeken, waarvan het eerste deel verschillende perioden omvat. Het afbakenen van tijdvakken in overzichtswerken is altijd problematisch, omdat ontwikkelingen in de economie, de cultuur, de religie en de politiek zelden parallel lopen.

Zeker in Overijssel waar de regio's zo duidelijk een eigen plaats innemen, is dat aan de orde. Voor de periodisering van dit project wordt daarom uitgegaan van zogenaamde ijkpunten en niet van omslagen of cesuren. Het idee van ijkpunten is ontleend aan de reeks *Nederlandse cultuur in Europese context* en is ook toegepast op de *Geschiedenis van Zeeland*, waar dit goed bleek te werken.

Het ijkpunt is het laatste jaar van een tijdvak, waar vandaan wordt teruggekeken. Het is een moment van analyse, waarop dwarsverbanden worden gelegd en waarop de uitgezette lijnen bij elkaar komen. Daar worden vragen beantwoord als: hoe zijn de Overijsselse samenleving en die van de drie regio's binnen de provincie in de voorafgaande periode veranderd, hoe kunnen deze samenlevingen geduid worden en waar staat Overijssel op dat moment ten opzichte van andere gebieden in Nederland en daarbuiten? Door 'ronde' jaartallen als ijkpunt te nemen, wordt de dynamiek van de geschiedenis van Overijssel (en de regio's) noch door economische noch door politieke of culturele ontwikkelingen bepaald. De ijkpunten vergroten de toegankelijkheid van de boeken, omdat daar nog eens helder uiteengezet wordt wat de belangrijkste ontwikkelingen waren in de geschiedenis van de provincie en haar regio's.

De volgende ijkpunten zullen worden gehanteerd: de jaren 500, 1000, 1550, 1750, 1900 en 2000 (2015). De eerste drie tijdvakken zullen in het eerste deel beschreven worden. Dat zijn de prehistorie en oudheid tot 500; de vroege middeleeuwen tot 1000; de hoge en de late middeleeuwen tot 1550. Deze ijkpunten zijn overigens niet willekeurig gekozen. Ze vallen in zogeheten overgangperioden. Dat zelfde geldt voor de ijkpunten daarna. Een ijkpunt vormt niet alleen de afsluiting van een tijdvak, deze zal tevens als inleiding fungeren voor de daaropvolgende periode.

De prehistorie, de oudheid en de middeleeuwen tussen 500 en 1000 krijgen in deze opzet de minste aandacht, omdat deze als de opmaat worden beschouwd voor de tijdvakken daarna. Uit die perioden is het aantal geschreven bronnen – en die vormen de basis van de geschiedschrijving - zeer beperkt. Ook de literatuur daarover is minder uitgebreid dan over de andere tijdvakken. Wel kunnen archeologische opgravingen ons het een en ander over die tijdvakken vertellen. De voor Overijssel belangrijke hoge en late middeleeuwen (1000-1550; opkomst Hanze, Moderne Devotie) krijgen verhoudingsgewijs meer aandacht, maar over de twee perioden tussen 1550 en 1900 is nóg meer te schrijven en het tijdvak 1900-heden krijgt, mede omdat de publieke belangstelling daarvoor het grootst wordt geacht, de meeste bladzijden toebedeeld.

Thema's en invalshoeken

Hoewel er nog leemtes zijn, is op basis van de huidige historische kennis duidelijk dat deze studie breed kan worden opgezet. Voor de helderheid en omdat de boeken onder meer een naslagwerk zullen moeten zijn, is er voor gekozen om de Overijsselse geschiedenis voor zover mogelijk per tijdvak (chronologisch) met behulp van drie klassieke thema's te structureren:

- 1 demografische, sociale en economische geschiedenis;
- 2 politiek en bestuur;
- 3 culturele en religieuze geschiedenis.

Deze veelomvattende thema's geven de boeken samenhang. Om deze nog groter te maken, zijn naast de drie thema's zogeheten 'invalshoeken' geformuleerd. Die invalshoeken zijn geformuleerd als begrippenparen, die tegenstellingen en daardoor veranderingen verbeelden op lange termijn. Deze begrippenparen die voor een regionale benadering zeer relevant zijn, sluiten aan bij historische ontwikkelingen in Overijssel. Bovendien dragen zij bij aan discussies in de historische wetenschap. De invalshoeken zijn zo gekozen dat ze in het verlengde van elkaar liggen. Ze zullen waar nodig in de tekst naar voren komen, maar zijn met name voor de analyses in de ijkpunten van belang.

- 1 centrum en regio
- 2 stad en platteland
- 3 arm en rijk
- 4 open en gesloten
- 5 beeld en zelfbeeld

De invalshoek 'centrum en regio' is essentieel, omdat daarmee de veranderende positie van Overijssel ten opzichte van de rest van Nederland en Europa (Duitsland) in kaart gebracht wordt. Centrum en regio duiden op regionale verscheidenheid en die is per definitie groot, met name binnen Overijssel. In de regionale geschiedschrijving gaat het er om die verscheidenheid te verklaren door de divergerende of convergerende krachten uit het verleden in kaart te brengen. Tijdens de Republiek en de Gouden Eeuw werd het centrum gevormd door Holland en in mindere mate Zeeland (de zeegebieden). Vóór die tijd waren de landgebieden in de Noordelijke Nederlanden echter belangrijker en was men in Overijssel meer

op het oosten dan op het westen georiënteerd. Met de economische neergang van de Hollandse steden in de 18^e en begin 19^e eeuw en de agrarische opleving nam het belang van de landprovincies aanzienlijk toe. In de 20^e eeuw was de Randstad echter tamelijk dominant, maar de andere regio's stonden niet buiten spel, zoals te zien is aan de ontwikkelingen rond Zwolle en Enschede. De geschiedenis van Overijssel moet onder meer in dat perspectief bekeken worden.

Ook binnen Overijssel veranderden de verhoudingen tussen de verschillende regio's. Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw en daarna profileerde Twente zich als belangrijke economische regio. Dat kwam ook tot uitdrukking in de bevolkingsontwikkeling: woonde in 1795 39% van de Overijsselse bevolking in Twente in 1930 was dat meer dan de helft. De vraag is wat de gevolgen daarvan waren voor de sociale, culturele en politieke verhoudingen. Werd Twente het nieuwe centrum en wat gebeurde er in de jaren zestig van de vorige eeuw toen Twente een pas op de plaats moest maken? De invalshoek centrum en regio sluit aan bij de belangrijkste vraag in de moderne geschiedschrijving: wat is de drijvende kracht in de maatschappelijke ontwikkeling. Welke factoren bepalen de (regionale) verschillen daarin. Waarom is Salland geen Twente geworden, welke rol speelden de bodemkundige omstandigheden, welke de markt, de sociale relaties en de machtsverhoudingen (instituties) binnen de samenleving?

Het behoeft weinig betoog dat de culturele, politieke en economische verschillen tussen stad en platteland groot waren en zijn. Waar het bij de invalshoek 'stad en platteland' om draait is de voortdurend veranderende verhouding tussen stad en platteland. Overijssel telde en telt verschillende belangrijke steden, niet minder dan 35% van de bevolking woonde in 1795 in de stad: weliswaar was dat percentage lager dan het Hollandse gemiddelde, maar veel hoger dan het Europese cijfer. Overijssel was het meest verstedelijkte gewest van de oostelijke, noordelijke en zuidelijke provincies, maar het wordt doorgaans als agrarisch geafficheerd. Ook staat het gewest bekend om de grote invloed van de adel in het verleden. Volgens recent onderzoek kan men de Nederlandse geschiedenis na 1500 in drie fasen indelen: een urbane (burgerlijke) fase tijdens de Republiek, een rurale fase tussen 1750 en 1880, waarin de adel met name in het oosten (Overijssel) zich sterk profileerde en opnieuw een urbane fase vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw. Die laatste fase begon onder andere in Overijssel met de opkomst van de steden in Twente. In Overijssel begon de modernisering van ons land; dat wordt vaak vergeten in Nederland. Overijssel telde in 1899 meer stedelijke gemeenten dan menig andere provincie.¹³

De tegenstelling 'arm en rijk' heeft veel aandacht gekregen in de geschiedwetenschap en daarbuiten. Deze invalshoek sluit aan bij 'centrum en regio' en 'stad en platteland'. Waarom waren bepaalde

---

¹³ P. Kooij, 'Stad en platteland', in F.L. Holthoorn (red), *De Nederlandse samenleving sinds 1815. Wording en Samenhang*, Assen, 1985, 111, 112; Paul Brusse en Wijnand.W. Mijnhardt, *Towards a new template for Dutch history. Deurbanization and the balance between city and countryside*, Zwolle, 2011.

regio's of steden rijk en andere niet, is de vraag. Men kan deze invalshoek ook in de tijd plaatsen. Welvarende en minder welvarende perioden wisselen elkaar af. Arm en rijk duiden tevens op sociale tegenstellingen en die werden niet alleen bepaald door de financieel-economische omstandigheden van de bevolkingsgroepen. De adel speelde een zeer belangrijke rol in de geschiedenis van Overijssel en had zelfs invloed op landelijk niveau.

De meer abstracte invalshoek: 'open- en gesloten' betreft de relatie van de provincie, en van de regio's en steden daarbinnen, tot hun omgeving en de culturele en economische invloeden van buiten. De openheid zal per regio verschillend zijn geweest en in de stad in de regel groter dan op het platteland. In de ene periode was Overijssel wellicht meer gesloten dan in de andere. Er bestaat een stereotype beeld van de geschiedenis van Nederland als zou het westen tot 1850 meer open zijn geweest dan het oosten. Dat hield verband met de mate van marktgerichtheid van de gebieden. Een open economie gaat vaak gepaard met culturele openheid. Juist Overijssel is in dit verband interessant: enerzijds de 'open' IJsselsteden en anderzijds het relatief geïsoleerde platteland. In het oostelijk gelegen en relatief moeilijk bereikbare Twente was de markt in bepaalde periodes echter juist zeer 'open' vanwege de textielnijverheid die nauw verbonden was met de handel. Met deze invalshoek kunnen religieuze en culturele ontwikkelingen verbonden worden met die op economisch en bestuurlijk terrein. Hoe open was Overijssel in de late middeleeuwen, oftewel in de tijd van de Hanze en de Moderne Devotie? Ging economische bloei samen met een groeiende openheid van de samenleving en intellectuele bloei en was Overijssel meer in zichzelf gekeerd tijdens economische stagnatie?

Tot slot de invalshoek 'beeld en zelfbeeld'. Die hoort bij een regionaal overzichtswerk als dat over Overijssel. Hoe dachten de inwoners van Overijssel door de eeuwen heen over zichzelf? Hoe dachten buitenstaanders over hen? Provinciale geschiedbeoefening is onder meer, zo blijkt uit andere provinciegeschiedenissen, een zoektocht naar de identiteit van de bewoners van de betreffende regio. Identiteit is echter een moeilijk te hanteren begrip. Of de inwoners van Overijssel in wezen anders waren dan bijvoorbeeld de inwoners van Gelderland of Holland en of zij andere karaktertrekken hadden, is onmogelijk vast te stellen. De definitie van de Overijsselaar bestaat niet. Sterker, binnen de provincie hebben de regio's ook een stevig profiel. Daarom is het beter om het genoemde begrippenpaar te gebruiken, omdat dat gemakkelijker te operationaliseren is dan een begrip als identiteit. Interessant in dit verband is bijvoorbeeld de vraag of het zelfbewustzijn van Twente groeide met de economische voorspoed van de regio na 1850. Of was dat zelfbewustzijn wellicht juist sterker toen de regio meer gesloten was?

Opzet van de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel*

Bovenstaande overwegingen ten aanzien van chronologie, thema's, invalshoeken en omvang leiden tot de volgende opzet:

Deel 1: tot 1550

tijdvak	thema	woorden*
inleiding op serie		9.000
prehistorie en oudheid	landschap, vroegste bewoning, economie	18.000
ijkpunt 500		3.000
middeleeuwen tot 1000	landschap, bewoning, economie, bestuur, religie	24.000
ijkpunt 1000		3.000
middeleeuwen tot 1550	landschap, economische, demografische en sociale geschiedenis	48.000
	politiek en bestuur	24.000
	religieuze en culturele geschiedenis	36.000
ijkpunt 1550		6.000
		171.000

Deel 2: 1550 -1750

thema	woorden*
landschap, economische, demografische en sociale geschiedenis	60.000
politiek en bestuur	36.000
religieuze en culturele geschiedenis	48.000
ijkpunt 1750	6.000
	150.000

Deel 3: 1750 -1900

thema	woorden*
landschap, economische, demografische en sociale geschiedenis	60.000
politiek en bestuur	36.000
religieuze en culturele geschiedenis	48.000
ijkpunt 1900	6.000
	150.000

Deel 4: vanaf 1900

thema	woorden*
landschap, economische, demografische en sociale geschiedenis	78.000
politiek en bestuur	42.000
religieuze en culturele geschiedenis	60.000
ijkpunt 2015	9.000
uitleiding serie	12.000
	201.000

*maximaal aantal woorden inclusief noten, tabellen, grafieken, exclusief literatuurlijst

Deel 1: de geschiedenis tot 1550

Periode tot 500

Thema: landschap, vroegste bewoning

Bewoning, bevolking en spreiding, gebruik van het land, wonen, economische activiteiten, politieke constellatie, godsdienst, begrafeniscultuur, gebruiksvoorwerpen, munten en wapens, infrastructuur, contacten met andere regio's

Periode 500-1000

Thema: landschap, bewoning, economie, bestuur, religie

Bewoning, bevolking en spreiding, nederzettingen, gebruik van het land (landschap), economische activiteiten, handel, wooncultuur, politieke constellatie, oorlog, godsdienst, kerstening, kerkenbouw, gebruiksvoorwerpen en wapens, infrastructuur (IJssel), contacten met andere regio's

Periode 1000-1550

Thema: landschap, economische, demografische en sociale geschiedenis

Bevolking, ontstaan steden, verstedelijking, ruimtelijke ordening in de stad, sociale gelaagdheid, standen en sociale verbanden in de steden, de adel en de stedelijke elite, sociale mobiliteit, grondbezit en landbouw, aard en omvang boerenbedrijf (grondgebruik), landschappelijke ontwikkelingen, kloosters en burgers, de stedelijke economie, handel en nijverheid, internationale handel, Hanze, regionale marktfunctie steden, ambachtsgilden, armenzorg, stedelijke gasthuizen.

Thema: politiek en bestuur

Politieke ontwikkelingen en bestuur en rechtspraak op gewestelijk niveau, verhouding bisschop met gewestelijke adel/steden, belastingheffing, relatie met andere gebieden buiten het Oversticht, Karel V, regionale en lokale instellingen ten plattelande, waterschapsbesturen, stedelijke instellingen, samenstelling en functioneren van de stadsbesturen, stadsverdediging, schutterijen, markegenootschappen, opstand, militaire geweld.

Thema: religieuze en culturele geschiedenis

Kerk en religieus leven, kerken, kerkelijk leven op plaatselijk niveau, (stichting van) kloosters, Moderne Devotie, begin van de reformatie, onderwijs en wetenschap: dorps- en stadsscholen, hoger onderwijs, studenten, bouwkunst en wooncultuur, materiële cultuur, kastelen, eten en drinken, beeldende kunst, literatuur, geschiedschrijving, rederijkers, bibliotheken.

Deel 2: periode 1550-1750

Thema: landschap, economische, demografische en sociale geschiedenis

Bevolkingsontwikkeling, migratie, geboorte, sterfte, ziekte, armenzorg, medische zorg, sociale verhoudingen, standen, rol vrouwen en mannen, voeding (honger), landbouw, landschappelijke ontwikkelingen, woeste grond, productiviteit, pacht-eigendom, prijzen, lonen, nijverheid en handel, verhouding stad-platteland, stedelijke ontwikkelingen, gilden, handelsnetwerk, belasting(druk), economische relaties binnen en buiten de Noordelijke Nederlanden.

Thema: politiek en bestuur

Betekenis diverse bestuursinstellingen, polderbesturen, dorpsbesturen (marken) gewestelijk bestuur (Staten van Overijssel), stadsbesturen, schrijflui (ambtenarij in de stad, op het platteland en in het gewest), macht platteland, positie adel, rol Oranje, macht stad, machtswisselingen, revoltes, politieke betrekkingen, militaire strijd, verhouding Overijssel met andere gewesten binnen de Republiek en daarbuiten, verhouding tussen regio's onderling en tussen steden (groot en klein) onderling.

Thema: religieuze geschiedenis en culturele geschiedenis

Verhouding kerk en overheid, reformatie, nadere reformatie, positie katholieken per streek, joden, kloosters, hekserij, (volks)cultuur en kunst, leescultuur, bibliotheken, muziek, materiële cultuur en consumptie,

gebouwde omgeving, onderwijs, scholen, rederijderskamers, kermis en jaarmarkten, streek- en stadscultuur, buitenplaatsen, adellijke en burgerlijke cultuur.

Deel 3: periode 1700-1900

Thema: landschap, economische, demografisch en sociale geschiedenis

Migratie, geboorte, sterfte, ziekte, armenzorg, sociale verhoudingen, standen, positie vrouwen, medische zorg, voeding, landbouw, pacht-eigendom, prijzen, lonen, productiviteit, nijverheid en handel, gilden, beginnende industrialisatie, infrastructuur, verzorgingspatroon, belasting(druk), economische relaties binnen en buiten de Republiek en Nederland.

Thema: politiek en bestuur

Betekenis diverse bestuursinstellingen, provinciebestuur, dorpen (markengenootschappen) positie stadhouder, stadsbesturen, waterschap- en polderbesturen, schrijflui (ambtenarij), Oranje, adel, patriotten, macht platteland en stad, machtswisselingen en revoltes, omwenteling 1795, Bataafs-Franse tijd, politieke betrekkingen, positie van Overijssel in het bestuurlijke bestel van Nederland, verhoudingen tussen de gewesten, steden en dorpen worden gemeenten, provinciaal bestuur, onderlinge verhoudingen regio's en steden.

Thema: religieuze en culturele geschiedenis

Verhouding kerk en overheid, afscheidingen, positie katholieken per streek, (volks)cultuur en kunst, leescultuur, muziek, materiele cultuur en consumptie, gebouwde omgeving, onderwijs, kermis en jaarmarkten, streekspelen, streekcultuur, tradities, stadscultuur, buitenplaatsen, invloeden van buiten.

Deel 4: periode 1900-heden

Thema: landschap, economische, demografisch en sociale geschiedenis

Migratie, geboorte, sterfte, demografische transitie, arbeidersbeweging, sociale voorzieningen, sociale woningbouw, gezondheidszorg, vrouwenemancipatie.

Verenigingsleven, voeding, gastarbeiders, modernisering, landbouw, ontginningen, pachteigendom, prijzen, lonen, coöperatieve beweging, industrialisatie, verdwijnen industrie, opkomst en neergang textiel en

metaal Twente, veranderende verhouding stad-platteland, opkomst Zwolle als dienstencentrum, moderne economische conjunctuur (crises jaren dertig, tachtig, begin 21^e eeuw), verzorgingspatroon steden, toerisme.

Thema: politiek en bestuur

Eerste en Tweede Wereldoorlog, betekenis diverse bestuursinstellingen, adel, overheidsbemoediging, democratisering, politieke partijen, opkomst en neergang macht boeren, ontbinding marken, gemeenten, functie en rol provinciaal bestuur en relatie met Den Haag

Thema: religieuze en culturele geschiedenis

Ontkerkelijkheid, afscheidingen, komst en groei islam, kerkfusies, volkscultuur en kunst, uitgevonden tradities, levend erfgoed, dialecten, muziek, media en nieuwsvoorziening, onderwijs en wetenschap, consumptie, gebouwde omgeving, monumentenzorg, natuurbeleving, kermis, streekspelen, streekcultuur, sport, voetbal, jongerencultuur, theater- en bioscoopbezoek.

Inwoners van Overijssel in heden en verleden: toegankelijkheid en wetenschappelijke kwaliteit

Het met behulp van thema's, invalshoeken en ijkpunten structureren van een groot werk als de *Geschiedenis van Overijssel* is niet alleen tamelijk nieuw, maar ook noodzakelijk. Het waarborgt de overzichtelijkheid, de toegankelijkheid en de wetenschappelijke kwaliteit van het werk. De structuur staat echter in de eerste plaats ten dienste van het verhaal over de geschiedenis van de inwoners van deze provincie, over de Overijsselaars, over hoe zij in het verleden vorm hebben gegeven aan hun bestaan. Het doel is om daarvan een levendig beeld te schetsen. De inwoners van Twente, Salland en de Kop van Overijssel (Land van Vollenhove) in het verleden zullen herkenbaar zijn voor de huidige generaties; alsof we direct met hen in verbinding staan. Wat voor werk deden de inwoners van de provincie vroeger, ontvingen ze bijstand als ze werkloos waren of ziek? Wat voor onderwijs genoten ze, hoe beleefden zij het geloof, hoe gingen ze met elkaar om en met vreemden? Gingen ze wel eens op reis, hoe woonden zij, wat lazen ze? Met welke problemen kampten zij, wat bezorgde hen verdriet en pijn en wat gaf hen vreugde? Kortom hoe stonden Overijsselaars in het leven van alledag? Een aantal historische personen zal er echter worden uitgelicht. Per boek zullen verschillende levensbeschrijvingen van mensen uit Overijssel worden opgenomen. Dat zullen idealiter niet alleen portretten van bijzondere en bekende, maar ook van onbekende en gewone Overijsselaars zijn. Om het contact met het verleden nog meer te versterken zal de serie opgeluisterd worden met schetsen van historische plaatsen in Overijssel (erfgoed), plaatsen waar de mensen nu dagelijks langskomen, maar waarvan ze weinig weten, die door de beschrijvingen in de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* plaatsen van herinnering worden.¹⁴

Deze opzet maakt de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* toegankelijk voor een breed publiek. De auteurs zullen bovendien niet alleen geselecteerd zullen worden op hun wetenschappelijke kwaliteit, maar ook op basis van hun schrijfvaardigheid. Hoewel de boeken geen populaire of journalistieke toon zullen aanslaan, zal vakjargon zoveel mogelijk vermeden worden. Wel zullen de boeken een notenapparaat krijgen, omdat de lezer moet kunnen achterhalen waar de informatie vandaan komt, zodat hij daarmee verder kan. De toegankelijkheid van de boeken wordt vergroot door een aantrekkelijke vormgeving en veel illustraties met heldere toelichtingen

---

¹⁴ Vergelijk; Wim Coster en Jan ten Hove (redactie), *Overijssel. Plaatsen van herinnering*, Amsterdam/Zwolle, 2011.

Planning en organisatie

De vier boeken zullen gefaseerd geschreven en gepubliceerd worden. Op deze wijze kan het project beter gestuurd worden en kunnen de auteurs die later beginnen, profiteren van het werk van auteurs die al begonnen zijn. Dit komt de aansluiting tussen de delen onderling ten goede. Bovendien wordt zo ook de aandacht van het publiek langer vastgehouden. Na de start van het project zullen eerst de vier redacteurs die ieder verantwoordelijk zijn voor een deel benaderd worden. Vervolgens worden in overleg met de redacteurs de auteurs geselecteerd en wordt een meer uitgewerkte planning opgesteld. Voor de beeldresearch zal al in de eerste fase van de uitvoering een aparte beeldredacteur worden aangetrokken.

Om de samenhang tussen de teksten te bevorderen en de kwaliteit te kunnen garanderen, zal een beperkt aantal historici aan de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* werken. Het idee is om in principe per thema en periode één auteur in te zetten, waarbij een van hen ook als deelredacteur fungeert. Dat betekent dat per tijdvak maximaal drie auteurs worden ingeschakeld, met uitzondering van de eerste twee perioden, die mogelijk elk door één auteur behandeld kunnen worden. Er worden dus deskundige generalisten gezocht en geen specialisten. Belangrijk is dat zij op deadline kunnen werken. De auteurs kunnen indien nodig en gewenst in principe een tijdelijke (deeltijd-) aanstelling bij de UU krijgen. Zo kunnen zij deel uitmaken van de academische gemeenschap, betrokken worden bij allerlei wetenschappelijke activiteiten en gebruik maken van de faciliteiten van de universiteit. Ook nadat zij hun bijdrage hebben afgerond, zullen zij zo veel mogelijk bij het project betrokken worden, zodat geprofiteerd kan worden van hun kennis.

Voor de uitvoering van het project zal vooral een beroep worden gedaan op de expertise in de provincie Overijssel, maar ook op die bij universiteiten, met name die in Utrecht, Groningen en Wageningen, instellingen die zich op het gebied van de regionale geschiedenis sterk hebben geprofileerd. Er is een aantal goed gekwalificeerde historici in Overijssel actief, ten dele werkzaam als zelfstandige, ten dele verbonden aan Overijsselse organisaties zoals HCO/IJsselacademie, de VORG, het Oversticht en andere instellingen.

Per boek moet op minimaal twee jaar voor onderzoek en schrijven gerekend worden. Die tijd is nodig omdat niet alle auteurs tegelijk beschikbaar zijn en omdat sommigen vanwege andere verplichtingen alleen in deeltijd kunnen werken. Vervolgens moet ook de uitgever voldoende de tijd krijgen voor vormgeving en productie. De ervaring leert dat een ruime planning de kwaliteit ten goede komt. Indien het project in januari 2016 kan beginnen en het schrijven van de boeken circa negen maanden na elkaar start, dan ziet de planning er als volgt uit:

Deel 1: looptijd: 1 jan. 2016 - 1 jan 2018. Presentatie boek: zomer/najaar 2018.

Deel 2: looptijd: 1 sep. 2016 - 1 sep 2018. Presentatie boek: voorjaar/zomer 2019.

Deel 3: looptijd: 1 mei 2017 - 1 mei 2019. Presentatie boek: najaar/winter 2019.

Deel 4: looptijd: 1 jan. 2018 - 1 jan 2020. Presentatie boek: zomer/najaar 2020.

De uitgever bepaalt binnen de aangegeven marge wanneer het boek het beste gepubliceerd kan worden.

Deze opzet en planning vereisen een professionele aanpak binnen een academische setting. Die professionele aanpak is eens te meer van belang, omdat het om een groot en kostbaar project gaat. Het Centrum voor Contractonderzoek van de Universiteit Utrecht (UU) heeft veel ervaring met het organiseren van dergelijke grote onderzoeksprojecten in opdracht van derden. Door dit centrum werden onder leiding van dr. Joost Dankers, onder meer de vierdelige *Geschiedenis van Koninklijke Shell* (2007) en de biografieën van de koningen Willem I, II en III (2013) geproduceerd. Ook het project de *Geschiedenis van Zeeland* (afgerond in 2014), geleid door dr. Paul Brusse en waarvan dr. Bram Bouwens de financiële en personele organisatie in handen had, werd onder verantwoordelijkheid van dit centrum uitgevoerd. Het Centrum voor Contractonderzoek garandeert de wetenschappelijke kwaliteit, maar ook de leesbaarheid en de toegankelijkheid voor een breed publiek, alsmede een tijdige afronding van de werkzaamheden.

Binnen de Universiteit Utrecht zal het project worden ondergebracht bij een van de grote interdisciplinaire onderzoeksprogramma's, *Origins and impact of Institutions*.

Daardoor kan het profiteren van de inbreng en expertise van wetenschappers uit verschillende disciplines zoals rechten, economie, religiewetenschap en sociale wetenschappen. Een ander belangrijk netwerk wordt gevormd door historici die betrokken zijn bij het onderzoeksprogramma *People Space & Places*, van de interuniversitaire onderzoeksschool het Posthumusinstituut

(<http://www.hum.leiden.edu/posthumus/>). In dit programma staat regionale geschiedenis centraal. Dr. Paul Brusse (UU) en dr. Tim Soens van de Universiteit van Antwerpen zijn hiervan de onderzoekleiders.

Van belang voor de bewaking van de wetenschappelijke kwaliteit en de toegankelijkheid van de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel* is de instelling van een redactieraad, die wordt samengesteld uit vertegenwoordigers uit de provincie en de academische wereld in Nederland. Er zal intensief samengewerkt worden met onder andere het HCO/IJsselacademie. Hoewel ook de UU faciliteiten kan verlenen voor de uitvoering van het project, verdient het aanbeveling dat Zwolle de uitvalsbasis wordt en dat daar de bijeenkomsten van auteurs en redactieraad worden gehouden.

Betrokkenheid van het publiek en publiciteit

Naast deze bijeenkomsten van auteurs en redactieraad zullen er gedurende de looptijd van het project openbare seminars georganiseerd worden in de provincie, waar de auteurs over hun werk vertellen en waar debatten kunnen worden gevoerd met het publiek. Om de betrokkenheid van de Overijsselse bevolking te vergroten, kan gebruik gemaakt worden van de sociale media en internet. Teneinde bepaalde leemten in onze kennis van de geschiedenis van Overijssel op te vullen zouden inwoners van de provincie of andere geïnteresseerden gevraagd kunnen worden om onder leiding van de redactie en auteurs en ten behoeve van het project gericht onderzoek te doen en gegevens te verzamelen. Zo kan rond het project een gemeenschap van belangstellenden ontstaan, die kennis uitwisselt in workshops en via internet. De uitwisseling via het internet kan het beste gebeuren via een al bestaand digitaal kanaal zoals bijvoorbeeld het cultuurhistorische netwerk van Overijssel: *mijnStadmijnDorp* (<https://www.mijnstadmiindorp.nl/>); <https://www.onderzoekoverijssel.nl/>). Het HCO/IJsselacademie, de Vereniging Oudheidkamer Twente, de VORG, lokale historische verenigingen en andere organisaties zoals archieven, die al over een goed netwerk beschikken, kunnen hierbij een hoofdrol spelen. Het idee is dus om gezamenlijk te bouwen aan de nieuwe *Geschiedenis van Overijssel*. Het inschakelen van burgers bij onderzoeksprojecten gebeurt vaker en wordt wel aangeduid als *citizens science* of *crowd sourced science*. (zie <https://velehanden.nl/>). Om het project onder de aandacht van het publiek te brengen, zal regelmatig met de pers contact worden gezocht.

Dr. Paul Brusse is gepromoveerd in Wageningen bij de Afdeling Agrarische Geschiedenis. Hij is sinds 1998 werkzaam bij de UU. Hij heeft verscheidene boeken en artikelen geschreven over regionale geschiedenis en heeft tussen 2008-2014 het project *Geschiedenis van Zeeland* geleid. Ook is hij betrokken bij regionaal-historische onderzoeksprojecten van en in andere provincies, waaronder Overijssel. Brusse is onderzoeksleider van het onderzoeksprogramma *People Space & Places* (regionale geschiedenis) bij het Posthumusinstituut, een onderzoeksschool, waarbij de geschiedenisinstellingen van alle universiteiten in Nederland en Vlaanderen zijn betrokken.